

Dawne odmiany do ogrodów przysdomowych

Rośliny ozdobne. Botaniczne gatunki tulipanów

Skierniewice 2017

Dawne odmiany do ogrodów przydomowych

Rośliny ozdobne

Botaniczne gatunki tulipanów

Instytut Ogrodnictwa
Skierniewice 2017

Autor opracowania:

dr hab. Jadwiga Treder, prof. IO

Fotografie: **dr hab. Jadwiga Treder, prof. IO**

Rysunki: **Anna Pokora**

Projekt okładki i skład: **Marek Nowak**, Zakład Upowszechniania i Promocji IO

ISBN 978-83-65903-12-9

Nakład 500 egz.

Egzemplarz bezpłatny

Praca została wykonana w ramach Zadania 1.7

**„Poszerzanie różnorodności gatunków i odmian roślin ogrodniczych na
obszarach wiejskich oraz podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie
znaczenia roślinnych zasobów genowych”**

Programu Wieloletniego IHAR-PIB/IO (2015-2020)

**„Tworzenie naukowych podstaw postępu biologicznego i ochrona roślinnych
zasobów genowych źródłem innowacji i wsparcia zrównoważonego
rolnictwa oraz bezpieczeństwa żywnościowego kraju”
finansowanego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi**

SPIS TREŚCI

Pochodzenie tulipanów	5
Historia tulipanów w Europie	5
Grupy ogrodowe tulipanów.....	6
Budowa tulipanów	7
Charakterystyka kilku najczęściej uprawianych gatunków botanicznych tulipanów	8
Tulipany botaniczne	11
Tulipany Kaufmanna	12
Tulipany Fostera	12
Tulipany Greiga.....	13
Inne gatunki i odmiany tulipanów	13
Opis botaniczny tulipanów	14
Charakterystyka wzrostu.....	14
Sposób uprawy	15
Wybór stanowiska do uprawy tulipanów botanicznych.	16
Usuwanie przekwitłych kwiatów	16
Rozmnażanie, przesadzanie cebul.....	16
Nawożenie.....	17
Przygotowanie gleby.....	18
Głębokość i gęstość sadzenie, zabezpieczanie cebul na zimę.....	18
Kalendarz uprawy tulipanów.....	19
Komponowanie nasadzeń tulipanów botanicznych z innymi gatunkami roślin	19
Uprawa tulipanów botanicznych w pojemnikach	20
Dostępność cebul na rynku:.....	22
Przykłady gatunków i odmian botanicznych.....	23
Rysunki botanicznych gatunków tulipanów	25
Przykłady zastosowań tulipanów w ogrodach	26

Pochodzenie tulipanów

Tulipany to niezwykle popularne i bardzo dekoracyjne kwiaty należące do rodziny liliowatych (*Liliaceae*). Ojczyzną większości gatunków są stepowe rejony centralnej i zachodniej Azji (Turcja, Turkmenistan, Tadżykistan), południowe rejony Europy zaś nieliczne pochodzą z północnej Afryki. Często stanowiska dzikich gatunków są w rejonach podgórskich, skalistych, półpustynnych, z płytką warstwą przepuszczalnej ubogiej gleby. Klimat tych rejonów to stosunkowo surowe zimy, krótka wiosna, i bardzo suche, ciepłe lato z małą ilością opadów. Wegetacja latem niemal całkowicie zamiera, więc pochodzące stąd rośliny mają materiały zapasowe zgromadzone w podziemnych organach (cebule i kłącza). Cebule przybyszowe tulipanów po kwitnieniu intensywnie przyrastają a następnie w suchej porze letniej, po zaschnięciu części nadziemnej, w naturalnych warunkach przechodzą w podłożu okres spoczynku. Jesienią cebule przybyszowe ukorzeniają się w podłożu a następnie rozpoczynają wegetację wczesną wiosną dopiero po zwykle mroźnej, surowej zimie.

Historia tulipanów w Europie

Tulipany pojawiły się w Europie już pod koniec XVI wieku (początkowo w ogrodach botanicznych i przyklasztornych) i zrobiły zawrotną karierę. Intensywna hodowla, szczególnie w Holandii, która stała się „krajem tulipanów”, pozwoliła uzyskać tysiące barwnych odmian o różnorodnej budowie płatków okwiatu, wielkości i kształtach. W XVII wieku stały się tak poszukiwane, że stały się przyczyną spekulacji giełdowych. Zaś cena pojedynczych cebul oryginalnych w budowie i kształcie odmian osiągała wartość domów. Zachowały się dokładne ryciny tych odmian tworzące ówczesne katalogi oraz spisy cen cebul. Majątek ulokowany w cebulach był jednak iluzoryczny. Ceny dramatycznie załamały się w 1634 powodując załamanie karier wielu kupców. Tulipany stały się coraz bardziej popularne w ogrodach, przestrzeni miejskiej oraz w szeroko pojętym ogrodnictwie. Niezwykle liczna grupa odmian tulipanów została podzielona na 15 grup ogrodowych ze względu na pochodzenie botaniczne, wielkość, termin kwitnienia, budowę kwiatów, stopień wypełnienia.

Grupy ogrodowe tulipanów

Ze względu na zróżnicowaną budowę, pochodzenie, przynależność botaniczną, termin kwitnienia, stopień wypełnienia płatkami okwiatu tulipany podzielono na 15 grup ogrodowych.

1. Pojedyncze wczesne
2. Pełne wczesne
3. Tulipany Triumph (najliczniejsza grupa)
4. Tulipany Darwina (bardzo okazałe o olbrzymich kwiatach)
5. Pojedyncze późne
6. Tulipany liliokształtne (mają specyficzne odgięte płatki)
7. Tulipany Crispa (o postrzępionych, fryzowanych brzegach płatków)
8. Tulipany Viridiflora (o zazielenionych brzegach płatków)
9. Tulipany Rembranta (mają smugowane płatki)
10. Tulipany papuzie
11. Tulipany pełne późne
12. Tulipany Kaufmanna (zaliczane do grupy tulipanów botanicznych) kwitną bardzo wcześnie już pod koniec marca, są niskie, niektóre mają dekoracyjne barwne liście. Pochodzą od gatunku *T. kaufmaniana*.
13. Tulipany Fostera (zaliczane do grupy tulipanów botanicznych), osiągają wysokość do 30-40 cm, mają okazałe kwiaty o pucharowym kształcie. Znane w uprawie odmiany pochodzą od gatunku *T. fosteriana*
14. Tulipany Greiga (zaliczane do grupy tulipanów botanicznych) z reguły niskie ale o bardzo dużych dekoracyjnych kwiatach i dekoracyjnych liściach z wyraźnym rysunkiem (fioletowe paski, kropki). Liczne odmiany uprawne pochodzą od gatunku *T. greigi*.
15. Inne gatunki i odmiany. Grupa 15 zawiera wszystkie dzikie gatunki i odmiany tulipanów nie zaliczane do powyższych grup.

W 15 grupie znajdują się oryginalne, dzikie gatunki idealne nadające się do małych ogrodów, skalniaków i tworzenia naturalistycznych grup. W obrębie rodzaju *Tulipa* znanych jest około 100 dzikich gatunków. Wiele z nich posłużyło do hodowli nowych interesujących odmian.

Niektóre idealnie nadają się do ogrodów. Ze względu na małe rozmiary roślin oraz cebul, zróżnicowaną budowę morfologiczną (wąskie liście, niewielkie kwiaty o różnym układzie płatków okwiatu, czasem tworzenie kilku kwiatów na jednym pędzie) wskazane jest sadzenie ich w większym zagęszczeniu. Niektóre rozsiewają się poprzez nasiona i nadają się do tzw. naturalizowania w ogrodach.

Najbardziej znane gatunki tulipanów botanicznych zaliczane do grupy 15 nadające się do uprawy w ogrodach to: *T. acuminata*, *T. aucheriana*, *T. bakeri*, *T. batalini*, *T. clusiana*, *T. eichlerii*, *T. praestans*, *T. tarda*; *T. turkiestanica*, *T. urumiensis*, *T. whittali*, *T. sylvestris*. Ten ostatni to jedyny gatunek spotykany dziko w Polsce – ma jednolicie żółte niewielkie kwiaty.

Budowa tulipanów

Podziemna część tulipana to jednoroczna cebula okryta suchą zwykle beżową lub brązową łuską. Obwód cebul odmian uprawnych osiąga obwód od 10 do 16 cm zaś odmian botanicznych, szczególnie gatunków dzikich, zaledwie 3-4 cm. Liście są jajowate lub eliptyczne zielone, lub lekko matowe. Niektóre gatunki botaniczne mają bardzo dekoracyjne szerokie liście z wyraźnym paskowaniem lub kreskami o bordowej barwie. Gatunki botaniczne często mają wąskie liście różniące się znacznie od odmian uprawnych. Zwykle tulipany mają jeden kwiat na pędzie ale niektóre odmiany i gatunki tworzą całe bukiety. Najwcześniejsze tulipany zakwitają zwykle pod koniec marca. W zależności od przynależności do grup botanicznych i gatunku mogą kwitnąć nawet do końca maja. Pojedyncze kwiaty składają się z 6 płatków okwiatu o różnej barwie, wielkości i ułożeniu płatków. Często są dwubarwne lub mają charakterystyczny rysunek dna kwiatowego. Płatki mogą być zaokrąglone, spiczaste, fryzowane zaś ich długość wynosi od 1,5 do 10 cm. Również układ płatków bywa zróżnicowany, niektóre kwiaty mają w pełni kwitnienia kształt pucharowy, lub z lekko odchylonymi płatkami, niektóre wręcz gwiazdkowaty. Kwiaty często otwierają się w słoneczne dni a płatki okwiatu mogą zamykać się wieczorem lub w dni pochmurne. Wysokość pędów jest bardzo zróżnicowana: u wielu gatunków botanicznych od 10-15 cm, podczas gdy u odmian uprawnych do 60-70 cm.

Charakterystyka kilku najczęściej uprawianych gatunków botanicznych tulipanów

Tulipan długopłatkowy (*T. acuminata*)

Rośnie dość silnie, wys. 35-40 cm, płatki okwiatu są bardzo charakterystyczne delikatne, wąskie, skręcone o długości 6-7 cm, o żółto-pomarańczowo-czerwonej barwie. Kwitnie na początku maja.

Oryginalny gatunek do sadzenia w grupach.

Tulipan Eichlera (*T. eichleri*)

Atrakcyjne, intensywnie czerwone, błyszczące kwiaty, szarozielone dość szerokie liście, wysokość ok. 20-25 cm. Kwitnie pod koniec kwietnia i na początku maja, bardzo efektowny, "widoczny" gatunek na rabatach.

Tulipan późny (*T. tarda*)

Jeden z najpopularniejszych gatunków w uprawie, niewysoki (10-15 cm), liście wąskie błyszczące, kwiaty liczne po kilka na pędzie, z zewnątrz szarobiałe, wewnątrz z intensywnie żółtym środkiem, wąskich płatkach zakończonych białym kolorem. W pełnym słońcu kwiaty szeroko otwierają się. Lubi wypełniać ciasne przestrzenie pomiędzy kamieniami na murkach, łatwo się zagęszcza, cebule drobne. Bardzo trwały i popularny gatunek do ogrodów skalnych.

T. vvedenskyi

Bardzo wąskie, pofalowane szaro-zielone liście, kwiaty dość duże intensywnie czerwone wewnątrz z żółtą nasadą płatków. Gatunek łatwy w uprawie, polecany do ogrodów skalnych.

Tulipan mały (*T. humilis*, syn. *aucheriana*)

Bardzo niskie rośliny, do 10 cm, ale o dość okazałych różowo purpurowych kwiatach z ciemniejszą nasadą płatków wewnątrz.

Fot. obok 'Liliput'.

Tulipan skalny (*T. saxatile*)

Niezwyczajnie uroczy dziki tulipan, niski, wys. 15-20 cm, liście wąskie; błyszczące delikatne kwiaty w kolorze lila o ostro zakończonych płatkach, wewnątrz z żółtą nasadą płatków.

Tulipan irański (*T. urumiensis*)

Liście wąskie szarozielone, pofalowane. Roślina bardzo niska (8-12 cm), kwiaty liczne na krótkich pędach, "siedzące" w rozetach liści, kwiaty wewnątrz cytrynowo żółte, kwitnie wczesnie, od połowy kwietnia. Gatunek dobry do ogrodów skalnych na rabatach okolonnych murkami w pobliżu niskich bylin.

Tulipan turkiestański (*T. turkiestanica*)

Liście wąskie, szarozielone, wysokość 20-25 cm, pąki kwiatowe szarobiałe, po otwarciu gwiazdkowatego kształtu o ostro zakończonych płatkach, nasada płatków wewnątrz intensywnie żółta. Wytwarza do 10-12 kwiatów na każdym pędzie. Kwitnie w II połowie kwietnia. Gatunek łatwy w uprawie i bardzo oryginalny.

T. pulchella

Liście wąskie, kwiaty pucharowe, niewielkie, znane są odmiany o intensywnych barwach, na fot. obok *T. pulchella* 'Easter Star', kwitnie w maju, łatwo się zagęszcza tworząc barwne kępy.

T. whittallii

Tulipany o wysokości ok. 20-25 cm, o wąskich liściach, kwiaty o pucharowym kształcie, pomarańczowe, nasada płatków wewnątrz żółta, szypułki wiotkie, Bardzo dekoracyjne tulipany, widoczne na rabatach, dzięki intensywnej barwie i falującym na wietrze pędom.

Tulipan Kluzjusza (*T. clusiana*)

Bardzo wąskie liście, kwiaty smukłe, z zewnątrz z czerwonym pasem na płatkach, wewnątrz kremowe, wysokość 20-25 cm, szypułki kwiatów bardzo delikatne, wiotkie. Na fot. *T. clusiana* 'Cynthia'.

Tulipany botaniczne

Tulipany określane jako **botaniczne** zaliczają się do grup od 12 do 15. Są niezwykle interesujące. W tej szerokiej grupie znajdują się zarówno dzikie gatunki botaniczne sprowadzone z miejsc ich naturalnego występowania, jak i atrakcyjne odmiany uzyskane w wyniku krzyżowania gatunków. Tulipany botaniczne zwykle są mniej okazałe od licznych odmian ogrodowych oraz uprawianych na kwiaty cięte. Jednakże posadzone na odpowiednim stanowisku oraz umiejętnie dobranym „towarzystwie” mogą bardzo zyskać na urodzie. W warunkach ogrodowych gatunkom botanicznym oraz ich odmianom należy zapewnić warunki zbliżone tych, jakie mają w naturze.

Tulipany Kaufmanna

Tulipany z tej grupy kwitną wyjątkowo wcześnie bo już na przedwiośniu. Podczas sprzyjającej pogody mogą zakwitnąć już w połowie marca. Cechują się niskim wzrostem 15-20 cm, ładnymi i dość wąskimi płatkami okwiatu, które rozchylają się przy słonecznej pogodzie. Płatki zewnętrzne okwiatu mają zwykle inną barwę, (szczególnie środkowa część płatków określana też jako rysunek płomienia) niż wewnątrz co daje ciekawy efekt kolorystyczny. Również widoczne dno kwiatowe ma zwykle barwę w kontrastowym kolorze. Kwiaty dzikiego gatunku *T. kaufmanna* mają barwę kremową. Odmiany cechują się szeroką paletą barw, od kremowych poprzez żółte do szkarłatnych. Niektóre odmiany mają również dekoracyjne paskowanie lub plamki na liściach. Najbardziej znane: 'Stresa' – żółto-czerwona, 'Heart's Delight' – różowo żółta, 'Shakspeare' – łososiowo karminowa 'Giuseppe Verdi' – szkarłatno-czerwona, 'Scarlet Baby' – szkarłatno-czerwona. Tulipany z grupy Kaufmanna idealnie nadają się do sadzenia na skalniakach, lub do sadzenia w pobliżu kęp bylin, niskich krzewów. Dzięki barwnym kwiatom idealnie ożywia miejsca w pobliżu niskich roślin zimozielonych. Tulipany z tej grupy nadają się również do pędzenia w pojemnikach.

Tulipany Fostera

Wyjątkowo piękne tulipany o bardzo dużych kwiatach i umiarkowanym wzroście (wysokość 30-40 cm). Kwiaty mają pucharowy kształt i wydaje się, że ich wysokość stanowi 1/3 wysokości pędu. Mają wyraziste barwy kwiatów (białe, kremowe, żółte czerwone. Są bardzo widoczne na rabatach. Powinny być sadzone po kilka w grupach by uzyskać barwne plamy na rabatach. Najbardziej znane odmiany to 'Purrisima' – biała, 'Candela' i 'Yellow Purrisima' – żółte, 'Red Emperor' i 'Cantate' – czerwone. Kwiaty do 2 tygodni zachowują walory dekoracyjne na roślinach. Odmiany z tej grupy idealne nadają się do tworzenia wielobarwnych rabat. Mają stosunkowo duże cebule. Rośliny, podobne jak inne tulipany ogrodowe, wymagają regularnego nawożenia oraz okresowego wykopywania.

Tulipany Greiga

Do tej grupy zalicza się odmiany kwitnące dość późno, zwykle na przełomie kwietnia i maja. Cechują się stosunkowo niskim wzrostem, często rozłożystymi barwnymi liśćmi, które są dekoracyjne nawet po ogłowieniu roślin. Osiągają wysokość 15-30 cm. Nadają się do sadzenia na wielogatunkowych rabatach oraz na skalniakach. Kwiaty mają charakterystyczną budowę pucharową, z zewnętrznymi płatkami nieco odgiętymi do tyłu, dzięki czemu widoczne jest barwne dno kwiatowe. Najbardziej znana odmiana z tej grupy to 'Red Ridding Hood' (nazwa tłumaczona jako Czerwony Kapturek). Popularne są również 'Oriental Splendour' – jasnożółta z ciemnymi czerwonym plamami na zewnętrznych płatkach okwiatu, 'Plaisir' – czerwona z żółto-czarnym dnem, 'Pinocchio' czerwono-biała. Cebule są stosunkowo drobne.

Inne gatunki i odmiany tulipanów

Znanych jest obecnie około 100 dzikich gatunków tulipanów, wiele z nich ma już liczne, atrakcyjne odmiany o bardziej intensywnej barwie i wielkości kwiatów.

Najbardziej znane i stosunkowo często sadzone w ogrodach gatunki to niski (10 cm), późnokwitnący gatunek ***T. tarda***. (syn *T. dasystemon*) żółte i o jaśniejszej bieżowo-szarej barwie płatków na zewnątrz. Ławo się zagęszcza i idealnie nadaje się na skalniaki lub do sadzenia przy murkach. Wytwarza po kilka kwiatów na pędzie. Płatki wewnątrz mają intensywnie żółtą barwę i są niemal błyszczące.

Ciekawy kształt pucharowy kwiatów ma gatunek o bardzo drobnych cebulach, idealnie wyglądający w gęstym łanie, to *T. pulchella* (wysokość ok. 20-25 cm). *Tulipa praestans* ma drobne kwiaty. Odmiany różnią się barwą kwiatów. Mają po kilka kwiatów na pędzie. Najbardziej znana odmiana to 'Fusilier' o pomarańczowo-szkarłatnej barwie płatków czy intensywnie czerwona 'Unicum'. Mogą pozostawać kilka sezonów w tym samym miejscu. Kwiaty na kilku pędach ma *T. turkiestanica*, łatwo tworzący nasiona. Rzadziej spotykane gatunki w ogrodach to *T. urumiensis*, *T. cretica*, czy *T. batalini*. W warunkach naturalistycznych na łąkach czy polanach można spotkać gatunek *T. sylvestris* o żółtej barwie płatków i małych kwiatkach. Dzikie gatunki często spotykane są na stepach lub skalistych polanach w rejonie

Iranu, Turcji, południowych Włoch (Sardynia) lub w Armenii. Wymagają przepuszczalnych, płytkich gleb zasobne w wapń. W ogrodach powinny mieć zapewnione podobne stanowiska tj. słoneczne, nagrzewające się i przepuszczalne miejsca na skalniakach, koniecznie z pełnym dostępem słońca.

Opis botaniczny tulipanów

Jednoroczne cebule tulipanów są okryte suchą brązową tuniką chroniącą przed wysuszeniem, pod którą znajdują się mięsiste łuski zapasowe. Większość dzikich gatunków tulipanów, podobnie jak i pochodzące z ich krzyżowania odmiany, mają dość drobne cebule, o obwodzie kilku centymetrów (2-5 cm). Jedynie nieliczne z nich np. odmiany Foster (*T. fosteriana*) od 10-12 cm. Wczesną wiosną pojawiają się mięsiste szarzielone liście, eliptyczne lub całobrzegie, czasami z brązowym paskowaniem lub nieco falistym brzegiem. Liście niektórych gatunków mają ciemne cętki lub kreski. Niektóre gatunki botaniczne mają bardzo wąskie liście (*T. tarda*). Najczęściej na pędzie jest tylko jeden kwiat mający 6 płatków okwiatu o barwie białej, żółtej, czerwonej lub rdzawej. Często u nasady płatków okwiatu jest inna barwa np. żółta, kremowobiała lub czarna. Barwa pylników również jest zróżnicowana u poszczególnych odmian. Pylniki mogą być żółte, pomarańczowe, fioletowe lub niemal czarne. Kolory płatków okwiatu na ogół nie są aż tak intensywne jak u odmian ogrodowych wyhodowanych dzięki intensywnemu krzyżowaniu gatunków botanicznych. Gatunki botaniczne są stosunkowo niskie i osiągają wysokość 15-20 cm a tylko niektóre osiągają wysokość do 40 cm. Nieliczne gatunki mają rozgałęziony pęd z kilkoma kwiatami. Tulipany Greiga oprócz dość dużych kwiatów cechują się dużymi, intensywnie paskowanymi liśćmi, dzięki czemu rośliny są dłużej dekoracyjne.

Charakterystyka wzrostu

Tulipany rozpoczynają wegetację bardzo wcześnie, niektóre już pod koniec marca. Bardzo ważne dla przyrostu cebul jest usuwanie przekwitających kwiatów. Tworzące się nasiona hamują przyrost cebul przybyszowych. Po kwitnieniu liście całkowicie zasychają zaś łuska na cebulach przybyszowych brązowieje i zasycha, co chroni cebule przez chorobami i wysuszeniem. Mając tulipany w ogrodzie na zbyt

wilgotnym miejscu można je w II połowie czerwca wykopać i przechować w suchym miejscu do przełomu września i października tj. do momentu sadzenia. Cebule odmian i gatunków botanicznych mogą pozostać na tym samym miejscu przez kilka lat. Ważne jest by latem gleba była dość sucha. Przechowane czy też zakupione cebule powinny być posadzone najpóźniej do początku października. Jesienią następuje ukorzenianie się cebul. Na zimę rabaty z tulipanami można lekko okryć korą lub stroiszem. Bardzo często tulipany botaniczne rosną na rabatach w towarzystwie innych roślin. Ważne jest więc, by sadząc inne rośliny pamiętać lub mieć zaznaczone miejsca, na których rosną cebule by ich nie uszkodzić podczas zabiegów pielęgnacyjnych.

Sposób uprawy

Najlepsze stanowisko dla tulipanów botanicznych w ogrodzie powinno być w pełnym słońcu, ewentualnie w lekkim półcieniu. Gleba powinna być przepuszczalna, dobrze zdrenowana. Jeśli jest zwięzła warto rozważyć uprawę na wzniesionych rabatach. Wiele odmian botanicznych bardzo dobrze rośnie na skalniakach.

Istotne uwagi

- Dla gatunków botanicznych o drobnych cebulach gleba nie powinna być zbyt żyzna. W ogrodzie glebę pod tulipany należy przygotować wcześniej odpowiednio ja przekopując i odchwaszczając. Dla cebul dzikich 1gatunków najlepiej dodać gruboziarnistego żwiru i przygotować zagony wzniesione tak by w czasie spoczynku cebul latem miejsca te nie były narażone na zaleganie wodą opadową.
- Sadząc cebule warto pamiętać by zbyt blisko nie rosły silnie rozrastające się zadarniające byliny lub krzewy. Wprawdzie tulipany botaniczne kwitną wcześniej i zawsze są w ogrodzie widoczne, ale po kwitnieniu do końca czerwca widoczne są tylko liście. Powinny mieć zapewniony dostęp światła gdyż jest to warunkiem przyrostu cebul.
- Warto oznaczyć miejsce, gdzie posadzone są tulipany botaniczne, ponieważ po zaschnięciu liści (II połowa czerwca) miejsca te są

pozornie puste i łatwo uszkodzić cebule podczas prac pielęgnacyjnych.

- Cebule tulipanów wielu dzikich gatunków mogą pozostawać w tym samym miejscu przez kilka sezonów bez wykopywania. Z kolei cebule wielu odmian z grup 12, 13 i 14 (Kaufmana, Fostera i Greiga) osiągają spore rozmiary (typowe jak i innych tulipanów ogrodowych), rosną silniej, powinny więc być sadzone rzadziej, częściej wykopywane i intensywniej nawożone.

Wybór stanowiska do uprawy tulipanów botanicznych.

Wzrost tulipanów botanicznych oraz ich kwitnienie jest silnie zdeterminowane przez dobry wybór stanowiska. Na wzniesionej rabacie lub na dobrze skomponowanym skalniaku gleba wiosną szybciej obsycha i łatwiej się nagrzewa. Przyspiesza to wzrost i kwitnienie tulipanów. Odpowiednie towarzystwo bylin i krzewów pozwala również wyeksponować urodę tulipanów. Są one dekoracyjne przez dość krótki czas. Najczęściej od marca do końca maja w zależności od odmiany. Intensywne barwy tulipanów żółty, czerwony różowy, biały są w stanie ożywić każdą rabatę, na której następne rośliny (byliny, rośliny jednoroczne czy krzewy) zakwitną dopiero za kilka tygodni. Tulipany znakomicie też wyglądają w towarzystwie innych roślin cebulowych np.: krokusy, szafirki, cebulice, narcyzy czy też niskie czosnki.

Usuwanie przekwitłych kwiatów

Jest to bardzo istotny zabieg wpływający korzystnie na przyrost masy cebul. Odmiany botaniczne mają z reguły dość drobne kwiaty, więc łatwo przeoczyć moment, kiedy rośliny trzeba ogłowić. Jeśli się ich nie ogłowi to tworzące się nasiona osłabia przyrost cebul. Liście usuwa się dopiero po całkowitym zaschnięciu części nadziemnej.

Rozmnażanie, przesadzanie cebul

Cebule tulipanów są jednoroczne, więc w każdym roku z jednej cebuli powstaje kilka mniejszych cebul potomnych. Zdolność rozmnażania się tulipanów i przyrost masy cebul zależy od odmiany a także od warunków pogodowych. Sadzone najczęściej na ubogich stanowiskach tulipany botaniczne mają tendencję do drobnienia. Tylko z cebul

największych w klonie wyrosną kwitnące rośliny. Pozostawienie tulipanów na jednym stanowisku przez kilka sezonów powoduje nadmierne ich drobnienie i coraz gorsze kwitnienie. W przypadku odmian botanicznych o raczej małych cebulach (w porównaniu do tulipanów z pozostałych grup klasyfikacyjnych) wystarczy wykopać i przesadzić cebule raz na 2-3 lata. Niektóre gatunki potrafią również rozmnażać się z nasion (*T. turkiestanica*). Mając w ogrodzie kilka interesujących odmian tulipanów botanicznych, które chce się rozmnożyć warto po wykopaniu drobniejsze cebule posadzić na specjalnie przygotowanym miejscu z bardziej żyzną glebą lub nawet do ażurowych pojemników zagłębionych w gruncie. Trzeba ostrożnie nawozić i podlewać tak by miały szansę jak najlepiej rosnąć. W dobrych warunkach mają szansę silniej przyrosnąć. Jeśli będą uprawiane w ażurowych pojemnikach cebule łatwiej wykopać oraz są mniej narażone na zjedzenie przez nornice. Niektóre odmiany botaniczne bardzo dobrze rozrastają się same tworząc duże grupy a nawet mogą rozmnażać się z nasion. Zaletą odmian botanicznych, szczególnie dzikich gatunków, jest możliwość pozostawiania ich przez kilka sezonów na tym samym miejscu.

Nawożenie

Botaniczne odmiany tulipanów zwykle radzą sobie bez intensywnego nawożenia. Gleba powinna być odpowiednio zdrenowana i przepuszczalna. Na bardziej piaszczystym stanowisku wskazane jest jej użyczenie dodatkiem gliny lub ziemi kompostowej. Na cięższych glebach wskazany jest dodatek piasku. Jesienią można zastosować niewielką dawkę nawozów wieloskładnikowych z przewagą potasu i fosforu. Wiosną, po ruszeniu wegetacji, warto zastosować nawożenie azotowe. Nawożenie też powinno być oszczędne, raczej wczesną wiosną przez rozpoczęciem wegetacji nawozem wieloskładnikowym w dawce 20-25 g/m². Dla odmian botanicznych o dużych cebulach (*T. Greiga*, *Fostera*) dawki mogą być nieco wyższe niż dla gatunków o bardzo drobnych cebulach, które pozostawia się na miejscu przez kilka sezonów bez wykopywania. Tulipany wymagają gleby o obojętnym odczynie zaś źle rozwijają się na glebach zbyt kwaśnych o małej zasobności w wapń.

Przygotowanie gleby

Wiele gatunków i odmian botanicznych bardzo dobrze czuje się na wzniesionych rabatach i skalniakach (odmiany o wąskich liściach, łatwo tworzące kępy). Tulipany grupy Fostera (*T. fosteriana*) i Greiga (*T. greigi*) i Kaufmana (*T. kaufmaniana*) pomimo, że stosunkowo niskie mają okazałe kwiaty, szerokie liście często z dekoracyjnym paskowaniem. Lepiej stosować je na rabatach niż na skalniakach. Należy pamiętać, że cebule tulipanów pochodzących od tych gatunków zwykle są dość duże i powinno się je częściej wykopywać. Gleba powinna być przepuszczalna, w miarę żyzna. Cebule źle będą przyrastały na bardzo słabej nieurodzajnej glebie. Wyjątkiem mogą być niektóre dzikie gatunki jak *T. tarda*, *T. urumiensis*, rozwijające się nawet na płytkich glebach na naturalnych lub sztucznych skalniakach, szczelinach przy murkach, gdzie gleba często wysycha i się nagrzewa.

Głębokość i gęstość sadzenie, zabezpieczanie cebul na zimę

Cebule tulipanów botanicznych szczególnie gatunków dzikich są znacznie drobniejsze niż odmian ogrodowych. Zasadą jest przykrywanie cebul warstwą gleby równą 3-krotnej wysokości cebuli. Drobne cebule odmian botanicznych powinny być sadzone gęściej niż odmian ogrodowych nawet do 60-80 cebul na 1 m². Można je rozmieszczać bardziej nieregularnie, tak by zakwitwały kępami dobierając odpowiednio rośliny towarzyszące. Mogą to być niskie byliny (zawilce, narcyzy, cebulice), byliny kobiercowe (żagwiny, smagliczki) lub rośliny jednoroczne i dwuletnie (bratki, niezapominajki). Ciekawie wyglądają również dobrane kolorystycznie mieszanki odmian tulipanów botanicznych zróżnicowane co do terminu kwitnienia o zharmonizowanej barwie kwiatów. Takie rozwiązania wybiera się na ogół w nasadzeniach miejskich. Ponieważ czasami zimy bywają surowe i bezśnieżne, zagony z cebulami powinno się okryć igliwem, torfem, słomą. Okrywanie powinno mieć miejsce po zamarznięciu gleby tak, aby okryte miejsca nie stały się schronieniem dla nornic i innych gryzoni, które nie gardzą cebulami tulipanów szczególnie wczesną wiosną. Przed posadzeniem warto zaprawiać cebule a także sadzić je do plastikowych koszyczków. Dobrym rozwiązaniem jest również sadzenie obok siebie tulipanów i ozdobnych czosnków lub szachownic, których zapach odstrasza nornice. Rośliny uprawiane w koszyczkach łatwiej jest wykopać po okresie kwitnienia.

Kalendarz uprawy tulipanów

Miesiąc	Faza rozwojowa tulipana	Zabiegi uzupełniające
Wrzesień	Spoczynek cebul	Sadzenie cebul od II połowy miesiąca
Październik	Spoczynek cebul	Sadzenie cebul
Listopad	Ukorzenianie się cebul w gruncie	Uzupełniające nawożenie
Grudzień	Ukorzenianie się cebul w gruncie	Po przymrozkach okrycie zagonów z tulipanami torfem, słomą lub gałązkami świerka
Styczeń	Spoczynek	
Luty	Spoczynek/Początek pojawiania się liści, jeśli zima była łagodna	Kontrola zawartości składników pokarmowych na rabatach
Marzec	Widoczny wzrost roślin, mogą zakwitnąć najwcześniejsze odmiany	Usunięcie okrywy i wykonanie nawożenia
Kwiecień	Kwitnienie	Pielęgnacja, usuwanie roślin, chorych i zawirusowanych
Maj	Kwitnienie	Obserwacja roślin, usuwanie przekwitłych kwiatów (ogławianie), zaplanowanie wykopywania i przesadzania tych roślin, które nadmiernie się zagęściły (dochodzi wówczas do drobnienia cebul)
Czerwiec	Zasychanie liści	W drugiej połowie czerwca wykopywanie cebul, wstępne dosuszenie cebul
Lipiec	Spoczynek cebul	Suszenie, sortowanie cebul, pakowanie w siatki
Sierpień	Spoczynek cebul	Cebule do momentu sadzenia powinny być przechowywane w przewiewnym zacienionym miejscu

Komponowane nasadzeń tulipanów botanicznych z innymi gatunkami roślin

Tulipany botaniczne i ich odmiany znakomicie ożywiają wczesnowiśniewne kompozycje na wielogatunkowych rabatach. Idealnie komponują się z bratkami, niezapominajkami, innymi roślinami cebulowymi takimi jak narcyzy, roślinami drobnocebulowymi (szafirki, cebulice, niskie gatunki czosnków, krokusy itp.).

Należy pamiętać, że po kwitnieniu (w połowie czerwca, gdy zaschną liście) miejsca na rabacie powinny być osłonięte innymi towarzyszącymi gatunkami jednorocznymi (smagliczka) lub mniej ekspansywnymi bylinami np.: pierwiosnkami, irysami czy niskimi trawami.

Rys. 1. Kompozycja tulipanów botanicznych z niezapominajkami i bratkami na skalniaku.

Tulipany sadzone w ogrodach skalnych czy na murkach powinny być obsadzone wokół roślinami mniej ekspansywnymi (niskie bratki, niezapominajki, inne rośliny drobnocbulowe (szafirki, cebulice) a także wolno rosnące byliny np. rojniki.

Coraz częściej tulipany wykorzystywane są do nasadzeń naturalizowanych tj. na trawnikach miejskich. Wiele odmian ze względu na wczesność kwitnienia i wielkość kwiatów np. z grupy: Kaufmana, Greigi i Fostera idealne nadaje się do tego typu dekoracji. By tulipany dłużej pozostawały dekoracyjne przez kilka sezonów, trawa powinna być rzadziej koszona a trawniki niezbyt intensywnie pielęgnowane o rzadszej runi.

Uprawa tulipanów botanicznych w pojemnikach

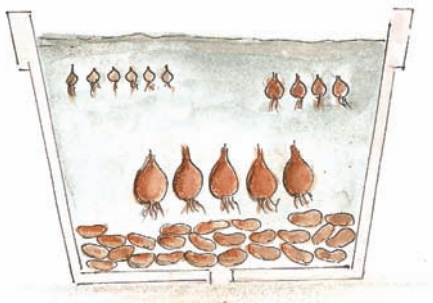
Tulipany można z powodzeniem uprawiać w dużych pojemnikach na tarasach i balkonach. Głębokość sadzenia cebul należy dostosować do ich wielkości. Większe cebule powinny być sadzone głębiej, mniejsze płycej. Dekoracyjny efekt można uzyskać sadząc razem z tulipanami inne rośliny cebulowe jak szafirki, krokusy, zawilce lub uzupełniając wiosną innymi roślinami jak drobnokwiatowe bratki czy nieza-

pominajki. Na dno pojemnika powinien być dodany gruboziarnisty żwir, keramzyt lub grys kamienny by zapewnić przepuszczalność podłoża. Oczywiście konieczne są otwory w dnie pojemników. Po posadzeniu pojemnik z roślinami cebulowymi powinien być zagłębiony w glebie w ogrodzie, i przykryty na zimę (gałązki świerku, kora) lub po pojawieniu się przymrozków umieszczony w chłodnej piwnicy lub w zimnym garażu. Jeśli na tarasie szczególnie osłoniętym od silnych wiatrów znajduje się duża skrzynia drewniana na narzędzia można umieścić w niej pojemniki z posadzonymi cebulami. Następnie wewnątrz skrzyni okryć je styropianem lub trocinami. Taka izolacyjna warstwa pozwala przetrwać roślinom aż do wczesnej wiosny. Zimą należy kontrolować czy podłoże zbyt nie przeschło. Rośliny w pojemniku przechowywanym w zimnym pomieszczeniu (garaż piwnica) zwykle rozwijają się wcześniej niż w ogrodzie i powinny być wyniesione na taras, gdy pojawiają się kielkujące rośliny. Wiosną pojemniki z rosnącymi roślinami cebulowymi można uzupełnić zakupionymi roślinami w pojemnikach takimi jak bratki, wczesne narcyzy Tete a Tete lub niezapominajki. Czasami można zakupić również niskie odmiany tulipanów już podpędzone w doniczkach. Warto wówczas posadzić je do skrzynek balkonowych i utworzyć barwne mini ogródki często już na okres Wielkanocy.

Rys. 2. Pojemnik z tulipanami botanicznymi, szafirkami, bratkami i bluszczem

Do pojemników można wstawiać wiosną kupione tulipany pędzone w doniczkach, lub sadzić cebule tulipanów jesienią (koniec IX-X). Wówczas pojemniki powinny być zabezpieczone przed przemarznięciem, zagłębione w podłożu, okryte igliwem lub włókniną. Po kwitnieniu i zaschnięciu cebule z pojemników powinny być wykopane, przesuszone i jesienią posadzone do gruntu, ponieważ w pojemniku cebule mają gorsze warunki rozwoju, słabiej przrastają i nie powinny pozostawać przez kilka sezonów.

Rys. 3. Przekrój pojemnika z posadzonymi cebulami tulipanów jesienią.

Na dnie pojemnika powinna być warstwa drenażu keramzyt, gruby żwir. Większe cebule posadzone są głębiej. Płycej można posadzić zarówno rośliny drobnocebulowe (krokusy, szafirki), zaś wiosną uzupełnić pojemniki rozsadą bratków czy stokrotek. Na zimę pojemnik powinien być zadołowany w glebie i okryty, ewentualnie przechowany w zimnym budynku gospodarczym, np. w garażu.

Dostępność cebul na rynku:

W cebule należy zaopatrywać się w specjalistycznych sklepach i hurtowniach ogrodniczych. Czasami dysponują nimi również ogrody botaniczne, właściciele i opiekunowie kolekcji dydaktycznych, prywatni właściciele ogrodów oraz działkowicze wymieniający się cebulami poprzez fora społecznościowe. Dość łatwo można zaopatrzyć się poprzez liczne sklepy internetowe. Warto pamiętać by przed sadzeniem sprawdzić czy cebule są zdrowe, nie mają uszkodzonej piętki i łusek okrywających. Po zakupie jesienią cebule powinny być jak najwcześniej posadzone lub przechowane do momentu sadzenia w chłodzie tj. w temperaturze poniżej 9°C.

Cebule gatunków botanicznych są najczęściej drobniejsze od cebul odmian ogrodowych.

Cebule *T. orphanidea*

Przykłady gatunków i odmian botanicznych

T. fosteriana 'Czardasz'

T. fosteriana 'Honorose'

'Grand Prix'

T. greigi 'Authority'

T. greigi 'Carioca'

T. greigi 'Sundance'

T. greigi 'Pandour'

T. greigi 'Tschaikowsky'

T. kaufmanna 'Aurora'

T. kaufmanna 'Berlioz'

T. kaufmanna 'Corona'

Rysunki botaniczne gatunków tulipanów

T. greigi

T. fosteriana

T. humilis

T. kaufmaniana

T. kolpakowskiana

T. orphanidea

T. praestans 'Fusilier'

T. tarda

T. urumiensis

Przykłady zastosowań tulipanów w ogrodach

ISBN 978-83-65903-12-9

